

Kolik podob má člověk? Tato otázka se nabízí u Josefa Páleníčka, vynikajícího klavírního interpreta, skladatele, hudebního pedagoga a organizátora hudebního dění. Všechny jeho aktivity byly podloženy mimořádným talentem, vzděláním a nejenom hudebním, ale všestranným rozhledem a hlubokými životními zkušenostmi.

Josef Páleníček se narodil 19. července 1914 v bosenském městečku Travnik. Otec pracoval jako geometr a rodina zde žila šest let. *„Začínal jsem s muzikou velmi záhy. Znal jsem noty dřív, než jsem se naučil číst. Nikdo mě k hudbě nenutil, ale podpora ze strany rodičů zde byla,“* vzpomíná Josef Páleníček. V roce 1920 přesídlila rodina do Olomouce, kde se stal žákem vynikajícího moravského pedagoga Jaroslava Svobody, velkého ctitele Janáčka. Začínající muzikant uskutečnil v Olomouci svůj první celovečerní koncert. Množství skladeb i jejich obtížnost (všechny hrál z paměti) jej ve zralém věku samotného udivovaly: *„Je pro mne dnes nepochopitelné, jak jsem mohl uhrát Beethovenovu Appassionatu nebo Chopinovy etudy a další obtížný repertoár, s nímž bych měl i dnes hodně starostí.“*

Ve studiu hudby pokračoval Páleníček později v Praze na konzervatoři, navštěvoval lekce klavíru a skladbu. Jeho učitel klavíru, profesor Karel Hoffmeister, se zajímal o vše, co souviselo s uměním, a ovlivnil zásadně svého žáka: *„Umění chápal Hoffmeister komplexně, nikoliv odděleně. To samo mělo na mne v mládí nesmírný vliv. Naučil jsem se brát jako samozřejmost, že člověk, který chce umělecky tvořit, se musí naučit chápat krásno ve všech jeho podobách,“* uvedl Josef Páleníček v rozhovoru o tvůrčí práci.

Umělecká dráha koncertního klavíristy nezajišťovala existenční jistotu, proto Páleníček vedle hudby studoval reálné gymnázium a v letech 1933–1938 práva. Ve studiu hudby pokračoval na mistrovské škole u Vítězslava Nováka (1933–1936). Šíře jeho repertoáru rostla, hrál Dvořáka, Suka, Brahmsa i další skladatele.

Páleníček se díky svému všestrannému vzdělání stal skutečně osobností se širokým přehledem a není divu, že mu učarovala další láska, komorní hra. Vznikl nový komorní soubor Smetanovo trio (klavír, housle, violoncello), který poprvé vystoupil 26. února 1935. Během necelých dvou let vybudoval soubor pestrý repertoár a soustředil na sebe pozornost. Následoval studijní pobyt ve Francii na École normale de musique v Paříži (1936–1937). Paříž byla tehdy jedním z center hudebního dění, a tak Páleníček a jeho spoluhráči pod vlivem vynikajících pedagogů sbírali další zkušenosti. Páleníček pařížského pobytu plně využil, stal se na jeden rok žákem Alberta Roussela. Na koncertech propagoval českou hudbu, seznámil se také s Bohuslavem Martinů, ke kterému ho vázalo celoživotní přátelství.

Na svých koncertních cestách procestoval nejen Evropu, ale i exotické země. Měl úspěch u obecnosti i u kritiky. S blížící se válkou odmítl nabídky v cizině a vrátil se s rodinou do Čech.

Spolupracoval s českými muzikanty a koncertoval po Čechách jako sólista i jako komorní hráč. V tomto období studoval skladby Leoše Janáčka a stal se jeho velkým propagátorem na koncertních pódii. V roce 1941 se Páleníček oženil s Liběnou Kalinovou. Manželka byla židovského původu, a proto mu byla zakázána koncertní činnost.

Po válce uskutečnil Páleníček s Triem mnoho koncertů i mimo Evropu (Japonsko, Mexiko, Brazílie, Irán, Palestina, Egypt a další). Na zájezdu do Sovětského svazu uvedli Klavírní trio e moll Dmitrije Šostakoviče a byli pozváni do Šostakovičovy domácnosti. Bylo to mimořádné ocenění. Po zájezdu se soubor přejmenoval na České trio.

Koncertní cesty podnikal Páleníček společně s Českým triem, někdy doprovázel významné sólové hráče, některá turné podnikl jako sólový klavírista. Spolupracoval s Českou filharmonií, byl jmenován jejím sólistou. Koncertoval s mnoha významnými sólisty, orchestry i dirigenty. Páleníčkova koncertní aktivita v cizině vrcholila v šedesátých letech. Na koncertech uváděl díla Janáčkova, Martinů, Smetanova, ze zahraničních skladatelů Beethovena, Brahmsa, Chopina, často hrál Musorgského Kartinky a další. V roce 1967 byl jmenován zasloužilým umělcem, roku 1979 pak národním umělcem.

Stejně pestrá byla i Páleníčkova pedagogická činnost. Byl profesorem klavírní hry na konzervatoři (1939–1942). Okupace přerušila po třech letech jeho působení a k pedagogické činnosti se vzdor nabídkám dlouho nevracel. V roce 1963 byl jmenován profesorem Akademie múzických umění v Praze. Vychoval řadu vynikajících žáků. Vedl i mezinárodní klavírní kurzy, byl členem porot mnoha mezinárodních soutěží. V rodině se umělecké zaměření projevilo u nejmladšího ze čtyř synů, violoncellisty Jana Páleníčka.

Samostatnou kapitolou je Páleníčkovo skladatelské dílo. Vytvořil přes padesát skladeb, kromě opery zasáhl do všech hudebních forem: *Concertino* (1937), *Koncerty pro klavír a orchestr* (1–3; 1940, 1952, 1961), *Symfonické variace na imaginární portrét Ilji Erenburga* (1971). Mezi vrcholná díla patří *Poéma o člověku* (1961), oratorium naplněné hořkou deziluzí a temným smutkem. Poslední kompozice jsou z poloviny 80. let.

Josef Páleníček zemřel 7. března 1991 v Praze. Byl všestranným, vzdělaným a především muzikálním interpretem, pedagogem i skladatelem.

(Zpracovala: Zuzana Pončová)